

M. Sadık Aslankara

Öykü Dediğin

Öykünün Dörtte Üçü Su!

Öykücülüğümüzün yedi harikasından biri kabul edegeldiğim, Türk tiyatrosunun dönüştürücüsü oyun yazarlarımızdan, tiyatro eylemcisi Haldun Taner'in önemli olduğu denli güzel mi güzel bir oyunu vardır: *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* (Bilgi, İkinci Basım, 1977).

Haldun Taner, oyunun sonunda Tomas Fasulyeciyan'a şunları söyler:

“... Aktör dediğin nedir ki? Oynarken varızdır. Yok olunca da sesimiz bu boş kubbede bir hoş se da olarak kalır. Bir zaman sonra da unutulur gider. Olsa olsa eski program dergilerinde soluk birer hayal olur kalırız. Görürüm hepimiz gardroba koşmağa hazırlanorsunuz. Birazdan teatro bomboş kalacak. Ama teatro işte o zaman yaşamağa başlar. Çünkü Satenik'in bir şarkısı şu perdelerden birine takılı kalmıştır. Benim bir tiradım şu pervaza sinmiştir. Hıranuş'la Virginya'nın bir diyalogu eski kostümlerin birinin yırtığına sığınmıştır. İşte bu hatıralar, o sessizlikte saklandıkları yerden çıkar, bir fısıltı halinde yine sahneye dökülürler. / Artık kendimiz yoğun. Seyircilerimiz de kalmadı. Ama repliklerimiz, fısıldaşır dururlar sabaha kadar. / Gün ağarır, temizleyiciler gelir, replikler yerlerine kaçıtır. Perde.” (s. 112)

Pek çokları bunu, tiradla neredeyse bütünleşmiş olan unutulmaz büyük oyuncu Münir Özkul'dan anımsar...

Haldun Taner'in, Tomas Fasulyeciyan'a söylediği gibi “öykü dediğin nedir ki?” diye başlamak istiyorum ben de söze... “Başlamak istiyorum,” desem de, *Imge Öyküler*'de sürdüreceğim “Öykü Dediğin” başlıklı yazıların sayısı üçü geçmeyecek yine de... Bunları, birbirini bütünler nitelikte üç yazı biçiminde tasarladığımı, ilkinin ardından, devamında ötekilerin geleceğini de ekleyeyim.

On yıldan bu yana öykü üzerine öyle çok yazdım ki, yeni düşünceler üretmekte, öykü sanatımız üzerine geliştirimlerde, konuya değgin düşünce gezilerine çıkmakta zorlanıyorum ar-

tık, yer yer yinelemelere kapı araladığım da oluyor belki, kim bilir... Bu yüzden yılın sonları, yeni yılın başlarında öykü üzerine yazmaya hiç değilse bir süre ara vermek kararındayım...

Adam Öykü'de "Unutulmaz Öyküler" köşesindeki yazılarıma son verişim, *Agora*'da "Öykülük" başlığı altındaki yazılarımı şu bir iki ay içerisinde sonlandırarak oluşum bu kaygılardan kaynaklanıyor hep... Ötesinde bir ölçüde yorulduğumu, bu arada kendi dosyalarıma daha çok zaman ayırmak istediğimi, sonra "yalnızca kendim için okuma"yı özlediğimi de itiraf etmeliyim... Zaten *Cumhuriyet Kitap*'ta öykü kitapları üzerinde durmayı, gerektiğinde kimi öykü sorunları üzerine *Adam Sanat*'ta yazmayı sürdürüleceğim eskisi gibi...

Ama sevgili dostum Özcan Karabulut'un bendeki "baki" hatırını nasıl kırabilirim? Elbette yazacağım *İmge Öyküler*'de, "Öykü Dediğin" başlığı altında, ne ki bunun konukluktan öteye gitmeyeceği baştan bilinmeli!

Evet, öykü dediğin nedir ki?..

Hep bildiğimiz, ta ilköğretim sıralarından bu yana belletilmiş olan bir olguyu yeniden anımsamanın bir kez daha sırası galiba; "dünyanın dörtte üçü sudur." Hoş, insan bedeni için de bu doğrultuda yerleşmiş deyimler söz konusu.

Bunu sanat türleri için de öne sürmek olanaklıymış gibi görünüyor bana. Sözelimi resmin dörtte üçünün renk, müziğin dörtte üçünün ses, tiyatronun dörtte üçünün devinim, sinemanın dörtte üçünün kare, edebiyatın dörtte üçünün sözcük olduğunu söylemek, umarım size de pek aykırı gelmeyecektir...

O halde "öykü" dediğimiz "şey", her ne ise, bunun dörtte üçü sözcükten ibaret öyleyse... Bir ikircim taşıyabiliriz elbette: Acaba öyle mi, değil mi?

Örneğin öyküde olayı anlatıyorsunuz; bunu tek tümceyle, hadi biraz abartmış olalım üç beş tümceyle özetleyemez misiniz? Diyelim durum söz konusu, bunu kaç tümcede anlatırsınız? Üç beş tümce de buna koyalım... Öykü kişileri? Birkaç tümce de bunun için... Sonra öykü evrenini ele verecek, öykü atmosferini yansıtacak, uzamla, zamanla ilgili ipuçları aktaracak birkaç tümce daha... Yetmez dersiniz sekiz on tümce daha ekleyin bunların üzerine; ne eder sonuçta, hepi topu bir sayfa...

Kısa öykünün ister en kısası, isterse en uzununu olsun, her birini en çok en çok bir sayfa içinde anlatmanın olanaklı olduğunu göstermez mi bu? O halde ne demeye uzatıyoruz öyküyü? Ne diye bir "sözcük salatası"na dönüştürüyoruz bunu, gerek var mı buna?

Bu sorunun bir tek yanıtı var bana göre. Sözcük, bir metnin yazınsal bağlamda zorunlu olarak gereksineceği büyüünün biricik gereci de ondan! Buna göre bizi, öyküye bağlayan tek güç de bu: büyü! Yazınsal tansık, bu büyüünün içinde gizli... Ne anlattığınız olay, durum, ne de öykü kişileri, bunların hiçbiri güçlü değil sözcük karşısında!

Milyonlarca insanı peşinden sürükleyen, kendisine bağlayan, onları etkileyip yönlendiren, alımlayıcının ya da en genel anlamda okurun önünde yepyeni çevrenler açan yazınsal büyü, yazınsal tansığın cilalanmış dış yüzü olmalı! Bir başka deyişle yazınsal tansıkla yüz yüze gelebileceğimiz, onu kavrayabileceğimiz, tansığı somut olarak yaşayabileceğimiz tek dayanak sözcük!

Sözcüğün bu gücünü bilmeden öykü yazmaya kalkmak, daha başlangıçta anlatınıza büyü kuşandıramayacağınızı kabullenmek anlamına gelir! Hayır yazılmaz değil, yazarsınız elbet, yazarsınız da anlatınız, söz konusu yazınsal büyüü yansıtamaz bir türlü! Böyle bir öykü, ancak ittirildiğinde yol alabilen otomobile benzer, bunu yapansa yazarıdır.

Oysa öykü, yanı sıra öteki yazınsal türlerin örnekleri, yazarlarının itmesiyle değil kendi güçleriyle yol alır. Bu güç, yazınsal büyüden başkası olamaz; yazınsal tansık dediğimiz de kendisini tam burada gösterir. Evet, öykü, bir gözbağcının yaptığı biçimde, gözlerimizin içine baka baka yürür gider, hem de havada!

Bir başka açıdan yazar için de bize kendisini sözcüklerde gösteren büyüdür denebilir pekâlâ! “Söz simyacı” deyişindeki anlam da burada aranmalı! Öyle ya, öykünün biricikliğini yaratacak olan anahtar bu! Evet, hem sıradan olacak o hem de sıradanlığı yazarınca büyüye dönüştürülecek! Zaten öykü dediğimiz her ne ise, bu sıradanlıktan çıkarmaz mı büyüünü?

Yazar, bunun bilincinde olmayabilir, ne ki sezgisi bu yönde kışkırtır onu. Ussal yetilerinin yanında duygularının yardımını almaya dönük çabası başka türlü nasıl yorumlanabilir? Demek ki sözcükler öyküye yerleştirilirken us onları tek tek ölçüp biçecek, okkalayıp tartacak; ama bu yetmeyecek, duygular da koşacak yardıma!

Sözcükler, olmazsa olmaz bir zorunluluk biçiminde öyküye yerleştirilirken ussal olarak da, duygusal olarak da tamlık yansıtamayabilir yazar, o zaman öyküsünü ittirmek için sizi yardıma çağırıyor demektir! Ne kadar yardım edebilirsiniz ona? Daha doğrusu böyle bir yardım gerçekçi olabilir mi?

Yazar bir yandan usunu bilerken öte yandan duygusal yetilerini de geliştirmek, ama bunları yaparken hiç kimseden yardım almamak zorundadır. Toplu büyü tiyatrodadır, öyküde değil! Yazar, gereksinimlerinin neler olduğunu, bunların nerelerden, nasıl karşılanması gerektiğini bilecek; çünkü hiç kimse yazara, şöyle şöyle yaparsan büyücü olabilirsiniz demez, diemez! Büyü, büyücülere bakılarak öğrenilir. Büyünün kendisine de bakarsınız elbette, somut algılamaya çalışırsınız bunu, ama yine de büyüünün nasıl olup da bu biçimde ortaya çıktığını keşfedemeyebilirsiniz! Yazınsal büyüü anlatmaya kalkmak bir aczdır yalnızca; kimse, kimseye bunun tarifini veremez ki...

Bütün giz, sözcüklerde yine de... Çünkü öykünün dörtte üçü sözcükten ibaret. Sözcük, öykünün varlığının ilk temel koşulu! Öykünün varlık gösterebilmesi, nefes alıp verebilmesi,

yaşamını sürdürebilmesi sözcüğe bağlı yani. Gerçi bütün hünerlerine karşın, günün birinde bu öykü de ölebilir, ama ölmeden önce yerini bir başka öyküye bırakacaktır.

Yazarına, büyücüsüne yani, düşen tek görev, işini yapması, kendisinden beklenen bu yazınsal tansığı gerçekleştirmesidir öyküsünde!

Yazınsal tansık büyüye dayanır; büyü yoksa öyküde, yazarının ortaya koyduğu tansık da yoktur! Büyü usumuzu tohumlayan tarla gibidir, yüreğimize yepyeni yaşamlar filizlenir, gözlerimizin önünden akıp gidenin peşine takılırız, böylelikle duyduklarımız ilk kez seslendirilmişçesine yankılanır içimizde!

Bunun böyle olabilmesi için öykü, bu yönlerden de yazarının ussal, duygusal yetilerini yansıtmalıdır elbette!

Yazar, bir kartal gibi üzerinde dolanabilmeli öyküsünün. Onu hem bütüncül bakışla gözleyebilmeli hem de en küçük ayrıntılarına dek, bu bakış açısından tartabilmelidir. Seçtiği tek sözcük, diyelim öyküsü için zorunlu mu? Öteki sözcüklerle ilişkisini de denetledi mi? Tümcedeki duruşu, paragraftaki yeri, sayfaya oturuşu yerli yerinde mi, diyelim altı sayfa tuttu öyküsü, bu altı sayfa içindeki konumu uygun mu?

Hadi görsel açıdan uygun olduğuna karar verdi, işitsel olarak bundan emin mi bakalım? Öyküsünü baştan sona yüksek sesle okudu mu? Sözcükleri, seslemleri, boğumlanışları, tınıları bağlamında tek başlarına ya da bütün içindeki duruşlarıyla denetledi mi? Bir başkası okuyormuşçasına dinlettirdi mi kendisine öyküsünü? Buna girişmeden önce daha doğru, daha güzel, daha etkileyici nasıl okunur öykü, bu konuda herhangi adım atıp deneyimler kazandı mı? Sözcüklerin nasıl okunacağı, hecelerinin hangilerinin kısa, hangilerinin uzun olduğu, vurgunun, tonlamanın ne anlama geldiği konusunda bilgilendi mi?

Sonra başkalarının öykülerini bu ölçütlere uyararak hiç okudu mu? Kendi öykülerinin seslendirmesiyle bu okumalarını karşılaştırdı mı? Okuduğu öykülerde hangi sözcüklerin kulağını tırmaladığını, göze hoş görünmediğini ayırt edebildi mi? Bunları değiştirdiğinde görece bir rahatlama olduğunu sezebildi mi? Başkalarının öykülerinde bu tür deneyler yapıp bu işte enikonu ustalaştı mı? Bu ustalığı kendi öykülerine de uygulayabildi mi?

Sözdizimine, imgelemeye, eğretilmeye girmedik daha.

Ama öykü ses depremi yaratmaktır ilkin! Evet, ses depremi. Bu da en iyi yayılımını suda gösterir...

WWW•imge.com.tr
imgekitabevi.com